

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри біоморфології хребетних імені академіка В. Г. Касьяненка Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидата ветеринарних наук, доцента **Станіслава ГАРКУШІ** на дисертацію **Дар'ї ШКУНДІ** на тему: «**Судово-ветеринарне встановлення терміну давності настання смерті свійського kota**», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 211 «Ветеринарна медицина» галузі знань 21 «Ветеринарна медицина»

Актуальність обраної теми. Дисертацію Дар'ї Шкунді присвячено проблемі встановлення терміну давності настання смерті свійського kota, яка є актуальною як з точки зору розвитку судової ветеринарії, так і захисту прав тварин у сучасному суспільстві.

У демократичних країнах жорстоке поводження з тваринами є серйозною етичною та правовою проблемою. Випадки насильницької загибелі домашніх тварин, таких як коти (*Felis silvestris catus*), часто залишаються нерозкритими через відсутність науково обґрунтованих методик встановлення терміну давності настання смерті. Зазначена проблема має значний вплив у кримінальних справах, пов'язаних із жорстоким поводженням із тваринами.

Актуальність дисертації підкріплюється нестачею методик, адаптованих для трупів тварин, у галузі судової ветеринарної медицини. Більшість існуючих способів визначення часу смерті були розроблені для людей, що обмежує їх точність у дослідженнях тварин через міжвидові морфологічні відмінності.

Новий підхід, розроблений аспіранткою, включає метод вологої плями, який вперше в Україні було впроваджено для оцінки посмертних змін у котів. Ця методика має потенціал для інтеграції в криміналістику та ветеринарну судову експертизу.

Результати роботи мають практичну цінність: встановлені табличні значення постмортальних змін у котів дозволяють проводити більш точні експертизи у випадках насильницької загибелі; впровадження нових методик дозволяє покращити доказову базу в судових справах; розроблені рекомендації сприяють вдосконаленню ветеринарної практики та навчальних програм.

Робота сприяє впровадженню науково обґрунтованих методів виявлення фактів жорстокого поводження з тваринами, що є важливим аспектом гуманізації суспільства.

Результати дослідження мають потенціал для впровадження у правові системи, підвищуючи рівень відповідальності за жорстокість до тварин.

Тема дисертації є актуальною з наукової, практичної та суспільної точок зору. Вона сприяє інтеграції нових методик у судовій ветеринарії та її розвитку, а також захисту прав тварин у демократичному суспільстві.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна та практичне значення. Дисертація Дар'ї Шкунді виконана та ґрунтується на підставі власних досліджень, які експериментально обґрунтовано та проведено методично вірно. Аспіранткою було застосовано різні методи дослідження, такі як: патолого-анатомічний, візуально-пальпаторний, термометричний, гістологічний, метод вологої плями, статистичні. Дисертація є складовою частиною ініціативної тематики «Розробити критерії встановлення давності настання смерті тварин» (номер державної реєстрації 0123U101669, 2023–2025 рр.), що виконується на кафедрі біоморфології хребетних імені академіка В. Г. Касьяненка.

Аспіранткою було сформовано концепцію дисертації, проведено пошук та вивчення літературних джерел за темою дисертації, а також обрано методи дослідження, один з яких самостійно розроблено й запатентовано, виконано дослідження, які експериментально

обґрунтовано, застосовано статистичну обробку отриманих кількісних даних. Узагальнення результатів досліджень, формування висновків та пропозицій виробництву, розроблення еталонних значень показників, за якими можна визначати термін давності настання смерті, здійснено разом із науковим керівником.

Достовірність наукових досліджень. Достовірність результатів досліджень забезпечена методологічним обґрунтуванням вихідних позицій дослідження; системним аналізом теоретичного та емпіричного матеріалу: застосуванням комплексу методів, адекватних об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження; застосуванням кількісного і якісного аналізу досліджуваних даних; репрезентативністю вибірки для експериментальної роботи; позитивними результатами статистичної обробки даних та впровадження результатів дослідження в практику роботи закладів вищої освіти та у виробництво.

Повнота викладення матеріалів досліджень в опублікованих працях. Основні положення дисертації викладено у 11 наукових працях, з яких стаття у періодичному науковому виданні, включеному до категорії «А» Переліку наукових фахових видань України та/або у закордонному виданні, проіндексованому у базах даних Scopus та/або Web of Science Core Collection, 2 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, патент України на корисну модель, методичні рекомендації, 6 тез наукових доповідей.

Аналіз структури і змісту роботи. Оформлення дисертації оцінювалося відповідно до наказу Міністерства науки та освіти України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 року № 40 (зі змінами).

Дисертацію викладено на 203 сторінках. Робота складається з анотацій українською і англійською мовами, вступу, огляду літератури, матеріалів і методів досліджень, результатів власних досліджень, аналізу та узагальнення результатів досліджень, висновків, пропозицій виробництву, списку використаних джерел, додатків. Список використаної літератури налічує 264 джерела, з них 197 латиницею. Дисертацію ілюстровано 27 таблицями та 91 оригінальними фотографіями.

В дисертації Дар'ї Шкунді вперше в Україні досліджено динаміку розвитку трупного задубіння залежно від часу настання смерті котів свійських і розроблено табличні значення, за допомогою яких можна визначати термін давності настання смерті в котів свійських за цим показником. Вперше в Україні досліджено динаміку розвитку трупного охолодження залежно від часу настання смерті котів свійських і розроблено еталонні табличні значення, за допомогою яких можна визначати термін давності настання смерті в котів свійських за цим показником. Вперше в Україні досліджено особливості розвитку посмертних змін в різних органах котів свійських на мікроскопічному рівні залежно від часу настання смерті. Розроблено табличні значення, за допомогою яких можна визначати термін давності настання смерті в котів свійських, досліджуючи особливості розвитку посмертних мікроскопічних змін в різних органах. Розроблено і запатентовано встановлення терміну давності настання смерті в котів свійських методом вологої плями.

У розділі «Вступ» обґрунтовано актуальність досліджень; наведено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету, об'єкт, предмет досліджень та завдання, що використовуються в роботі; описано методи досліджень; окреслено наукову новизну одержаних результатів; практичне значення отриманих результатів; представлено інформацію щодо особистого внеску здобувачки, апробації результатів дисертації та публікацій, структури та обсягу роботи.

У розділі «Огляд літератури» наведено судово-ветеринарні значення встановлення давності настання смерті тварин; описано стан проблеми визначення давності настання

смерті; представлено характеристику трупних змін та їх динаміку розвитку; відображено методи досліджень, що застосовуються з метою визначення давності смерті тварин.

У розділі «Матеріали та методи досліджень» описано методологічні аспекти проведення дисертаційного дослідження: характеристику трупів тварин, задіяних у досліджах, схеми досліджень, методи виконання досліджень.

У розділі «Власні дослідження» представлено результати проведених на трупах котів експериментальних досліджень такими методами як: патолого-анатомічний, візуально-пальпаторний, термометричний, гістологічний, метод вологої плями, статистичні, та сформовано на підставі цих результатів еталонні табличні дані.

У розділі «Аналіз та узагальнення результатів досліджень» проаналізовано та узагальнено отримані результати власних досліджень.

Висновки за результатами досліджень належним чином представлено та обґрунтовано.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які подано авторкою для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Таким чином, у дисертаційному дослідженні відсутні порушення академічної доброчесності.

Виконана робота має наукову цінність, однак є деякі **зауваження та побажання:**

1. У розділі «Огляд літератури» описано та обґрунтовано ефективність кожного методу, але бракує порівняльних графіків чи схем, які візуально показували б залежність часу смерті від показників.

2. У цьому ж розділі наведено дані, які пов'язують трупне задубіння зі змінами вмісту молочної кислоти, проте існують й інші дані, які пояснюють цей процес.

3. У розділі «Матеріали і методи» вказано, що візуально-пальпаторний метод «використовують для виявлення в тканинах таких явищ, як трупні задубіння та висихання, а також трупні плями», проте у підручниках з судової ветеринарної медицини США, Канади і Західної Європи вказано, що цей метод також застосовують для оцінки посмертного розкладу, газоутворення, ступеня скелетизації трупа і пошкодження його комахами.

4. У цьому ж розділі описано, що площу вологої плями визначали за допомогою планіметра, хоча можна було б використати, наприклад, комп'ютерну програму Автокад, або ж формулу Піка.

5. У розділі «Результати власних досліджень» бажано б було продемонструвати гістопрепарати кращої якості.

6. У цьому ж розділі є сумнів у правильності вказаного збільшення гістопрепаратів, а саме рис. 3.19 та рис. 3.20.

7. У цьому ж розділі фотографії та таблиці в цілому відповідають текстовому змісту дисертації, але потребують більшої стандартизації та деталізації для забезпечення кращої достовірності та наукової цінності.

8. У розділі «Висновки» є необхідність певної конкретизації у рекомендаціях для практичного застосування, наприклад, чіткі інструкції використання представлених методів для польових умов із впливом екстремальних факторів.

9. У тексті трапляються граматичні, синтаксичні та стилістичні помилки.

Загальний висновок. Дисертація Дар'ї Шкунді на тему: «Судово-ветеринарне встановлення терміну давності настання смерті свійського kota» є завершеною науковою роботою, виконаною самостійно. Наукові положення, висновки і рекомендації

характеризуються науковою новизною, теоретичним і практичним значенням, достатньо обґрунтовані. Зміст дисертації відповідає меті і поставленим завданням та повністю розкриває тему, за якою виконувалася робота. За змістом і оформленням дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 року, наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка Дар'я Шкундя заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 211 «Ветеринарна медицина» галузі знань 21 «Ветеринарна медицина».

Рецензент доцент кафедри біоморфології хребетних імені академіка В. Г. Касьяненка Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат ветеринарних наук, доцент Станіслав ГАРКУША